

# Fælles retningslinjer for magtanvendelser på børne- og ungeområdet

---



# Fælles retningslinjer på socialområdet

På det sociale område i Randers Kommune udfoldet i fire specifikke fælles retningslinjer for: *magtanvendelser (opdelt i børn og voksenområdet), utilsigtede hændelser og medicinbehandling.*

De fire fælles retningslinjer er udarbejdet med udgangspunkt i standarderne fra "Dansk kvalitetsmodel på det sociale område", men med en tilpasning til Randers Kommune.

Retningslinjerne skaber den overordnede ramme for tilbuddenes egne lokale instrukser, retningslinjer og arbejdsgange for arbejdet med magtanvendelser, utilsigtede hændelser og håndtering af medicin – det vil sige de lokale tilføjelser. De lokale tilføjelser er vigtigt, således at praksis og retningslinjer tilpasses forholdene på det konkrete tilbud.

De fælles retningslinjer og lokale tilføjelser danner hermed rammen for faglig udvikling og læring på tilbud gennem en systematisering af arbejdsgange med videre. De er samtidig med til, at sikre de krav til instruktioner og beskrivelse af arbejdsgange med videre, som forskellige tilsynsmyndigheder kræver, overholdes.

Dette dokument udgør de fælles kommunale retningslinjer for magtanvendelser på børne- og ungeområdet.

# Fælles retningslinjer for magtanvendelser på børne- og ungeområdet

<b>Dokumenttype:</b>	<b>Titel:</b>	
Fælles retningslinjer	Fælles retningslinjer for magtanvendelser på børne- og ungeområdet	
<b>Anvendelsesområde:</b>	<b>Gældende fra:</b>	
Alle botilbud for børn og unge på socialområdet i Randers Kommune.	1. maj 2018	
<b>Målgruppe:</b> Alle ledere og medarbejdere der arbejder på tilbud på socialområdet.	<b>Udarbejdet af:</b> Dokumentet er udarbejdet af centerledergruppen.	<b>Revision senest:</b> 1. maj 2019
<b>Godkendt af:</b> Centerledergruppen og Socialchefen	<b>Revisionsansvarlig:</b> Centerledergruppen	

## Formål

Formålet med den fælles retningslinje for magtanvendelse på børne- og ungeområdet er at sikre, at gældende lovgivning på området bliver overholdt samt sikre barnet/den unges og medarbejders retssikkerhed i forbindelse med magtanvendelser. Retningslinjen skal desuden sikre at der arbejdes udviklingsorienteret med magtanvendelser, således at der skabes læring i organisationen og for at forebygge og begrænse magtanvendelser.

## Ansvarlig

Ledelsen og relevante medarbejdere på tilbuddet har ansvar for, at den enkeltes retssikkerhed i forbindelse med magtanvendelser er sikret og at følge gældende lovgivning på området.

Ledelsen har ansvar for, at der på tilbuddet udarbejdes lokale tilføjelser og at disse er implementeret.

Ledelsen og relevante medarbejdere er ansvarlige for at følge retningslinjernes krav til fremgangsmåde og dokumentation i forhold til de fælles kommunale retningslinjer og de lokale tilføjelser.

## Fremgangsmåde for lokale retningslinjer

Arbejdet med magtanvendelser tager altid udgangspunkt i gældende lovgivning og retningslinjer.

Med afsæt i denne fælles kommunale retningslinje skal der på det enkelte tilbud udarbejdes en lokal tilføjelse for magtanvendelse.

Den lokale tilføjelse skal som minimum beskrive:

- Hvordan magtanvendelser registreres og indberettes
- Hvordan tilbuddet analyserer magtanvendelsesepisoder
- Arbejdsgange der sikrer, at der på baggrund af den enkelte analyse udarbejdes forebyggende initiativer

- Hvordan forebyggende initiativer formidles i medarbejder gruppen

## Definition af begreber

### Selvbestemmelsesretten

Ethvert barn og enhver ung har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og korrespondance. Børn og unge har ligeledes ret til inddragelse, selvbestemmelse og personlig integritet, herunder ret til beskyttelse mod indgreb over for barnets eller den unges integritet.

Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten skal således altid ske i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, der følger af grundloven, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, Børnekonventionen mv.

### Grænseflade mellem fysisk magt og omsorg

Grænsefladen mellem fysisk magt samt omfanget af barnets eller den unges modstand er væsentlige kriterier for vurderingen af, om der er tale om omsorgshandlinger eller egentlig magtanvendelse. Voksenansvarsloven kan ses som den overordnede ramme for, hvor grænserne går.

Det kan f.eks. anses for en omsorgshandling at lægge en arm om skulderen på et barn eller en ung for at angive, at man ønsker, at vedkommende skal følge med (fysisk guidning). Hvis barnet eller den unge følger med, anses det fortsat som en omsorgshandling. Hvis barnet eller den unge yder aktiv modstand, skal den fysiske kontakt som øjeblikkeligt ophøre medmindre situationens karakter ændrer sig så der opstår fare for barnet eller den unge, andre børn eller personalet.

### Magtanvendelse

Ved magtanvendelser forstås fysiske og psykiske indgreb i børn og unges selvbestemmelse:

- Et fysisk indgreb, der aktivt iværksættes over for børn og unge, der modsætter sig eller forholder sig passivt til en opfordring eller foranstaltning
- Et psykisk indgreb, som nedværdiger, ydmyger eller håner det enkelte barn eller den enkelte unge

Ved **tilladt magtanvendelse** forstås, at der i lovgivningen findes en regel, der fastslår, at denne type indgreb er tilladt, når magtanvendelsen opfylder visse betingelser.

Ved **ikke tilladt magtanvendelse** forstås, at der i lovgivningen ikke findes en regel, der siger, at indgreb af denne type er tilladte, eller at det konkrete indgreb er gået ud over de muligheder for magtanvendelse, der er beskrevet i lovgivningen.

Alle former (tilladte – ikke tilladte) for magtanvendelse skal registreres og indberettes.

### Lovgivning

Som hovedregel må der ikke anvendes magt over for anbragte børn og unge.

Anvendelse af magt kan dog være påkrævet for at sikre anbragte børn og unges ret til omsorg, hensynet til andre anbragte børn og unge, personalet eller ting.

Voksenansvarsloven beskriver, i hvilke situationer der undtagelsesvist må anvendes magt og foretages indgreb i selvbestemmelsesretten i form af udøvelse af voksenansvaret for barnet eller den unge. Det fremgår videre af voksenansvarsloven, at ansvaret for at varetage den daglige omsorg overgår fra forældrene til plejefamilierne og personalet må anbringelsessteder efter serviceloven, når et barn eller en ung anbringes uden for hjemmet.

Formålet med voksenansvarsloven er at beskytte anbragte børn og unge mod overgreb, unødvendig magtanvendelse og andre indgreb og beskriver, i hvilke situationer der undtagelsesvist må anvendes magt.

Voksenansvarslovens anvendelsesområde er:

- Børn og unge, der er anbragt på et anbringelsessted omfattet af servicelovens § 66, stk.1.
- De enkelte bestemmelser angiver hvilke anbringelsessteder, der er omfattet
- Børn og unge, der er i aflastning på et anbringelsessted efter servicelovens § 66, stk.1, er **IKKE** omfattet voksenansvarsloven.
- Unge, der har ophold på et anbringelsessted efter efterværnsbestemmelsen i servicelovens § 76, er IKKE omfattet af voksenansvarsloven
- Unge, der er fyldt 18 år, som er anbragt som led i en strafferetlig dom eller kendelse, er omfattet af en række af lovens bestemmelser

### Generelle betingelser i voksenansvarslovens § 7

- Et indgreb/magtanvendelse må aldrig erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.
- Forud for enhver form for magtanvendelse skal kommunen afsøge alle muligheder for at opnå barnet eller den unges frivillige medvirken
- Anvendelsen af magt skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået. Er mindre indgribende foranstaltninger tilstrækkelige, skal disse anvendes
- Magtanvendelse skal udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende

### Voksenansvarslovens magtanvendelser

Nedenstående er alene en overordnet gennemgang af de enkelte bestemmelser

- Afværgenhjælp, jf. § 8
  - Personalet kan kortvarigt fastholde eller føre et barn eller en ung væk fra en situation, når det er nødvendigt for at afværge, at barnet eller den unge ødelægger eller beskadiger ting i et ikke ubetydeligt omfang
  - Bestemmelsen omfatter også interne skoler på anbringelsesstederne
- Fastholdelse eller føren, jf. § 9
  - Personalet kan fastholde eller føre et barn eller en ung til et andet opholdsrum, når barnet eller den unge udviser en adfærd, der er til fare for barnet eller den unge selv, de øvrige anbragte børn og unge, personalet eller andre, der opholder sig på anbringelsesstedet
  - Bestemmelsen omfatter også interne skoler på anbringelsesstederne
  - Giver ikke hjemmel til at barnet eller den unge låses inde i det andet opholdsrum

- Tilbageførelse ved rømning, jf. § 10
  - Personalet kan som led i omsorgspligten tilbageføre et anbragt barn eller en ung, der rømmer (og ikke har til hensigt at vende tilbage), når barnet eller den unge udviser en adfærd, der medfører risiko for skade på barnet eller den unge selv eller på andre
  - Ved tilbageførelse forstås, at personalet kan fastholde eller føre et barn eller en ung tilbage til anbringelsesstedet svarende til § 9.
- Tilbageholdelse i forbindelse med eller under en anbringelse, jf. § 11
  - Kræver at kommunens Børn- og unge-udvalg har truffet afgørelse om dette
  - Tilbageholdelse kan ske ved, at personalet fysisk fastholder barnet eller den unge, i lighed med situationer efter § 9, for at forhindre barnet eller den unge i at forlade anbringelsesstedet. Vær altid opmærksom på mindsteindgrebsprincippet
- Kontrol med brevveksling, telefonsamtaler og anden kommunikation, jf. § 15
  - Kræver at kommunens Børn- og unge-udvalg har truffet afgørelse om dette
  - Sker af hensyn til barnet eller den unges sundhed og udvikling, eller af hensyn til politiets efterforskning
  - Barnet eller den unge skal give samtykke og overvære åbning af breve mv. og medhør ved telefonsamtaler. Ved kontrol af telefonsamtaler skal den person, der tales med, give sit samtykke til, at samtalen overhøres
  - Anbringelsessteder efter serviceloven har ikke lovhjemmel til at fratage børn og unge deres mobiltelefoner eller nægte dem adgang til internettet. Der kan imidlertid, som led i at barnet eller den unge har ophold på et anbringelsessted, opstilles regler for brugen af disse. Denne regulering kan ske i husordenen efter § 4.
- Undersøgelse af person og opholdsrum, jf. § 16
  - Lederen kan uden retskendelse beslutte, at der skal foretages en undersøgelse af et anbragt barns eller en ungs person eller opholdsrum, hvis der er bestemte grunde til at antage, at disse er i besiddelse af effekter, og besiddelsen medfører, at ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn ikke kan iagttages.
  - Ikke adgang til rutinemæssige undersøgelser – Kræver at betingelserne i § 16 er opfyldt
  - Undersøgelse af en person: Der må alene foretages klap uden på tøjet og undersøgelse af lommer og sko. Personalet kan kræve, at overtøj, hovedbeklædning og sko tages af. Må kun undtagelsesvis foretages og overværes af personer af andet end køn end barnet eller den unge
  - Undersøgelse af opholdsrum: Barnet eller den unge skal have tilbud om at overvære undersøgelsen eller efterfølgende straks have gennemgået undersøgelsen og dens resultat, medmindre særlige omstændigheder taler imod. Med opholdsrum menes værelse, skabe eller andre rum, som den unge råder over. Med genstande menes f.eks. kommoder, opbevaringsbokse, tasker og poser
  - Den unge har ret til at få oplyst grunden til undersøgelsen, medmindre særlige omstændigheder taler imod og der skal altid deltage mindst 2 ansatte
  - Hvis effekter tilbageholdes af personalet, skal der udfærdiges en liste over disse genstande. Den unge skal orienteres om tilbageholdelsen og have udleveret en kopi af listen
- Anvendelse af alarm- eller pejlesystemer over for børn og unge med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, jf. § 17

- Forudsætter 1) en risiko for, at barnet eller den unge ved at forlade anbringelsesstedet skader sig selv eller andre, 2) det personlige alarm- eller pejlesystem kan bidrage til at afværge denne risiko og 3) at forældremyndighedsindehaveren har givet samtykke til anvendelsen af dette
- Alene udstyr, som er egnet til at opdage, at barnet eller den unge forlader boligen eller til at opspore at én har forladt boligen. Der må ikke være tale om udstyr egnet til kontinuerligt at overvåge en persons færden

### Nødværge og nødret

Straffelovens §§ 13 og 14 omhandler handlinger i ekstraordinære situationer. Der er tale om handlinger, der som udgangspunkt er strafbare, men som retten kan vurdere som værende straffrie.

**Nødværge** er en handling, der er strengt nødvendig for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb. Nødværgehandlingen skal være både nødvendig og forsvarlig. Der skal således være et rimeligt forhold mellem nødværgehandlingen, og det eller den, der er udsat for et uretmæssigt angreb, og som nødværgehandlingen skal beskytte.

**Nødret** vil kun være aktuel, når nødværge ikke finder anvendelse. Nødretshandlingen skal være nødvendig for at afværge truende skade på gods eller personer. I modsætning til nødværgesituationen kan handlinger rettes mod tredjepersoners gods eller værdier.

## **Retningslinjer for registrering og indberetning af magtanvendelser**

Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten skal registreres og indberettes.

Socialstyrelsen har på børneområdet udarbejdet indberetningsskemaer til henholdsvis døgninstitutioner og opholdssteder og kommunale plejefamilier.

Der kan henvises til Socialstyrelsens hjemmeside.

## **Lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling**

Loven finder anvendelse på patienter, der er fyldt 15 år, og som varigt mangler evnen til at give informeret samtykke til behandling, jf. § 18 i sundhedsloven. Loven gælder ikke for patienter, der er omfattet af reglerne i lov om anvendelse af tvang i psykiatrien.

Med loven er indført muligheden for, at en læge eller tandlæge kan beslutte at tvangsbehandle en patient, som i ord eller handling modsætter sig en sundhedsfaglig behandling, jf. sundhedslovens § 5, som en værge, nærmeste pårørende, eller en fremtidsfuldmægtig har givet samtykke til efter § 18, stk.1. Der er tale om en sidste udvej og af loven fremgår, hvilke betingelser, der skal være opfyldt. Hvis betingelserne er opfyldt kan lægen eller tandlægen beslutte:

- At der skal ske fysisk fastholdelse
- At give patienten beroligende medicin
- At patienten skal tvangsindlægges

Når en læge eller tandlæge har besluttet, at der skal anvendes tvang, kan selve gennemførelsen af tvangsbehandlingen delegeres til andre, f.eks. sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter og hjælpere og pædagoger<sup>1</sup>. Det er stadig lægen eller tandlægen, der har det overordnede ansvar for behandlingen og for, at medarbejderen får klar og entydig instruktion under hele forløbet. De almindelige regler for delegation af sundhedsfaglige opgaver gælder også for tvangsbehandling og tvangsindgreb.

Klager vil blive behandlet i det nyoprettede Tvangsbehandlingsnævn.

Ledelsen på et botilbud eller lign. har ansvaret for at sikre, at anvendelsen af tvangsbehandlingen og andre tvangsindgreb, som udføres efter delegation fra læge eller tandlæge, tilføres tvangsprotokollen.

## Referencer

Lov om voksenansvar for anbragte børn og unge nr. 619 af 8. juni 2016

Bekendtgørelse om voksenansvar for anbragte børn og unge nr. 1438 af 6. december 2017

Vejledning om voksenansvar for anbragte børn og unge nr. 10370 af 21. december 2016

For mere information omkring *lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling* kan henvises til:

- Lov nr. 655 af 8. juni 2017
- Bekendtgørelse om erklæringer til brug ved tvangsindlæggelse ved somatisk behandling af varigt inhabile nr. 1394 af 4. december 2017
- Bekendtgørelse om tvangsprotokoller ved beslutninger og anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile nr. 1396 af 4. december 2017
- Bekendtgørelse om politiets opgaver i forbindelse med tvangsindlæggelse ved somatisk behandling af varigt inhabile nr. 1371 af 1. december 2017
- Bekendtgørelse om pligt til indberetning og videregivelse af indberettede oplysninger om beslutninger om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile nr. 1370 af 1. december 2017

Læs mere om loven på Styrelsen for Patientsikkerheds hjemmeside, hvor man også finder pjecer direkte rettet mod sundhedspersonale, læger og tandlæger:

<https://stps.dk/da/sundhedsprofessionelle-og-myndigheder/rettigheder-og-pligter/tvang/>

---

<sup>1</sup> Hvem der kan delegeres til er taget fra Styrelsen for Patientsikkerheds pjece om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile til personale.